

A könyvtári valóság tükre

Valóságos könyvtár – könyvtári valóság 5.

– Recenzió

Tóth Máté
toth.mate@pte.hu
Pécsi Tudományegyetem, Bölcsészeti
és Társadalomtudományi Kar
Pécs, egyetemi docens

Beérkezett: 2024.02.26.

Elfogadva: 2024.02.27.

Publikálva: 2024.06.13.

A Valóságos könyvtár – könyvtári valóság konferenciasorozat és annak kötetei a könyvtártudományi műhelyekben, fórumokban szűkölködő hazánk egyik siker-történetét jelentik. Ez a konferenciasorozat és a hozzá kapcsolódó tanulmány-kötetek megmutatják, hogy egy olyan szakmailag független intézmény, mint az egyetem, miként válik a tudományos diskurzus központi és lassan egyetlen igazán aktív szereplőjévé.

A tudományban szükség van műhelyekre, olyan szellemi alkotói terekre, ahol folyamatos párbeszéd zajlik a pályájuk elején és végén járó szakemberek, a szakterület különböző részterületeit űzők, vagy éppen a különböző országokat, kultúrákat képviselő kutatók között. A tudomány lényege a párbeszéd, hiszen csak így lehet a saját látásmódunkat szélesíteni, másokat megérteni és a saját gondolatainkkal is gazdagítani a tudományos diskurzust. Nem lenne méltó a kötethez, ha olyan közhelyes megállapításokat tennék, mint hogy az idősebbek a tapasztalataikkal segítik a fiatalokat, akik pedig új lendületet, megújult látásmódot hoznak a tudományba. Helyette mondjuk azt, hogy a műhelyek lényege az inspiráció, egymás és önmagunk állandó ösztönzése, az eredmények megmérése azokban a tükrökben, amelyeket a pályatársaink állítanak elénk.

A magyar könyvtártudománynak jeles hagyományai vannak. Számos kiváló műhelyt hoztak létre, amelyek a második világháborút követő évektől kezdve több évtizeden át virágoztak. Ilyen műhely volt az 1949-ben alakult budapesti könyvtárosképző egyetemi szak mellett az Országos Műszaki Információs Központ és Könyvtár vagy a Könyvtártudományi és Módszertani Központ, amelyekben számos kutatás, tudományos újdonság, itthon és nemzetközi szinten is kiemelkedő eredmény született.

A műhelyek fórumokat hoznak létre, a tudományos párbeszéd állandó platformjait, konferenciákat szerveznek, közösségeket teremtenek. A BME OMIKK szakmai műhelyéből született a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, a Könyvtári Intézetéből a *Könyvtári Figyelő* és a *3K*. Ezek voltak a publikálás állandó fórumai, melyek köré szerveződtek a szakmai tudományos közösségek, és gyűltek szakterületünk szerzői, a doktori iskolások, a gyakorló szakemberek és az egyetemi oktatók. Szintén ezeken a fórumokon folyt a tudományt éltető, az egymást inspiráló párbeszéd, a lektorok pedig ezekre a fórumokra érkezett művek javíthatóságát dolgozták, a külföldi tudományos eredményeket bemutató referátumoknak, valamint az újonnan megjelenő könyveket ismertető recenzióknak is e lapok adtak otthont évtizedeken át.

Cite as/Így hivatkozd: Tóth, M. (2024) A könyvtári valóság tükre / Valóságos könyvtár- könyvtári valóság 5. – recenzió, *Central European Library and Information Science Review (CELISR)*, 1(1), p. 127-130.

2023–2024 fordulóján a minőségi lektorált fórumokon, szakmai, tudományos publikációkkal való megjelenés, illetve a tudományos párbeszédbe való bekapcsolódás lehetőségét az újonnan elindult *Háromká*¹ és *CELISR*² (*Central European Library and Information Science Review*) folyóiratok mellett az egyetemi fórumok jelentik. Szerencsére az ELTE mellett aktívak a vidéki műhelyek is – csak néhányat említve példaként – a Pécsi, a Debreceni és a Szegedi Tudományegyetem mellett az Eszterházy Károly Egyetem, de ilyen nagyságrendű produktumok (konferenciasorozat és tanulmánykötet) és mellette egy ilyen tartósan fennálló, kifejezetten könyvtártudományra fókuszáló szakmai műhely, publikációs fórum csak a budapesti könyvtárosképzés berkeiben működik az utóbbi években.

Nem kétséges, hogy az ország egyetlen könyvtártudományi doktori programja lehetőséget és egyben felelősséget is jelent a Könyvtár- és Információtudományi Intézet vezetőinek, akiknek olyan gyakorlati megfontolásokat is szem előtt kell tartani, mint a publikációs lehetőség biztosítása a doktoranduszok és az abban részt vevő oktatók, együttműködő partnerek számára. Mindezek ellenére azonban a kötetet³ lapozgatva egy pillanatig sem a publikálási kényszer alatt nyögő egyetemi emberek jajkiáltásai jutnak eszünkbe. A kötet sokkal inkább hirdeti, hogy létezik még a könyvtártudomány területén virágzó szellemi műhely!

Egy-egy ilyen tudományos fórum, kötet, folyóirat, konferenciasorozat egyben azt is reprezentálja, hogy aktuálisan miről szól a könyvtártudomány, milyen problémák foglalkoztatják az abban dolgozókat. Tükör, amiben megismerhetjük magunkat, a szakterületünket, azt, hogy mi 2023-ban a könyvtári valóság.

A tükör visszatérő motívuma az ELTE által közzétett köteteknek is. Erre utal a konferenciasorozat, valamint a kötet címe is: *Valóságos könyvtár – könyvtári valóság*. A valóság mindig az, amit a tükörben látunk, és nem az, amit mi gondolunk magunkról. Az egyetemi oktató elé a hallgatói állítanak tüköröt, a professzor elé a doktoranduszok, a kutató elé az eredmények olvasói, felhasználói, a könyvtár elé pedig a használók, akik igénybe veszik vagy éppen negligálják a szolgáltatásokat. A leadott tananyag akkor válik valósággá, amikor az használható tudássá válik a hallgatók karrierje során, a könyvtárak szolgáltatásai pedig annyiban hasznosulnak, amennyiben azt az olvasóink érzékelik, amennyit fel tudnak használni arra, hogy értéket teremtsenek a munkájukban, a saját szakterületükön vagy a saját intellektusuk pallérozása során.

A könyvtári valóság után kutatva így szimbolikus értékű, hogy az első tüköröt éppen két elit használó állítja a szakma elé, Hetényi Zsuzsa és György Péter. A tudósok a könyvtárakról fejezet írásaiban a közös, hogy a szerzők saját sok évtizedes könyvtárélménye messze túlmutat az átlagos használó szintjén, a különbség pedig az, hogy az előbbiben egy személyes hangú utazást élhetünk át a szerzővel időben és térben, addig az utóbbi inkább egy külső nézőpontból készült filozófiai reflexió a könyvtárak folyamatosan változó világára.

A könyvtártudomány mint egy gyakorlati foglalkozáshoz kapcsolódó diszciplína mindig is arról volt nevezetes, hogy rendkívül sok különböző tudományággal állt kapcsolatban. Ahogy a könyvtár, a gyűjtemény, a benne dolgozók, a szolgáltatások is állandóan változnak, hiszen folyamatosan reflektálnak a külső valóság alakulására, fejlődésére. Ezzel párhuzamosan a szakterületek is reagálnak a könyvtárakban zajló változásokra. A kötetben ez a tudományterületek közötti párbeszéd nagyon gazdagon tetten érhető, ugyanakkor a konferencia szervezői minden esetben vigyáznak rá, hogy a tanácskozás és az azt követő

"A könyvtár-tudomány mindig is arról volt nevezetes, hogy rendkívül sok különböző tudományággal állt kapcsolatban."

¹ Háromká Könyv-Könyvtár Könyvtáros folyóirat honlapja: <https://journals.oszk.hu/haromka>

² CELISR honlapja: <https://journals.bme.hu/celistr/>

³ Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2022. Szerk. Kiszl Péter, Németh Katalin. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet. 2023. <https://doi.org/10.21862/vkkv2022>

"Valamennyi tanulmány hozzájárul az adott szakterület elméleti vagy gyakorlati ismeretanyagának bővítéséhez..."

írásos produktumok ne veszítsék el a fókuszot. 2021-ben a könyvtárépítészet volt a konferencia központi témája. Ennek a hat előadásnak az írott változata került a könyv elejére, gyakorló könyvtárosok és építészek tollából.

Nekünk, könyvtárosoknak különösen érdekes, hogy az aktívépítész szakemberek miként közelítenek egy könyvtári projekthez, hogyan látják ők a szakmánkat kívülről, miként definiálják a velünk szemben támasztott igényeket, és hogy szerintük milyen elvárásoknak kell megfelelnie egy 21. századi könyvtárépületnek.

A korábbi kötetekhez hasonlóan ebben a konferenciakiadványban is megvan az egyetem oktatóinak és a doktoranduszainak kutatásait felvonultató két fejezet.

A budapesti könyvtárosképzés oktatóinak a kutatásait bemutató fejezetben tizenegy írás kapott helyet, továbbá Dippold Péter szekcióvezetői bevezetője. A tanulmányok jelzik, hogy az ELTE műhelyében milyen sokféle témához kapcsolódóan születnek kutatások, tudományos eredmények. Ahogyan az oktatásnak is a könyvtártudomány minden részterületére ki kell terjednie, úgy a kötet tanulmányaiban is tetten érhető ez a gazdagság. Olvashatunk kortárs irodalomról, könyvtörténeti érdekességekről, a pénzügyi kultúra könyvtári fejlesztésének aktuális nehézségeiről, a könyvtárosképzés kurrens kérdéseiről, mesterséges intelligenciáról, az IFLA regionális divízióinak a rendszeréről, és még lehetne folytatni a sort. Valamennyi tanulmány hozzájárul az adott szakterület elméleti vagy gyakorlati ismeretanyagának bővítéséhez, de terjedelmi okokból csak egyetlen írást van módom kiemelni, vállaltan szubjektív szempontok alapján.

Fodor János innovatív digitalizálási, tartalomszolgáltatási projektjének a feldolgozása mind oktatás-módszertani, mind tartalmi szempontból rendkívül izgalmas. A tartalomszolgáltatási gyakorló projektek keretében a hallgatók kis online gyűjteményeket építenek, amelynek során megismerhetik az egyes munkafázisokat a digitalizálástól egészen a tartalmak közzétételéig. Mindezek közben a diákok aprónyomtatványokkal dolgoznak, háttérkutatásokat végeznek, adatokat dolgoznak fel, megismerkednek a feldolgozandó tartalmak keletkezésének korszakával. Gyakorló szakemberek, akiknek gyakorlati problémákat kell megoldaniuk. Szinte észrevétlenül tesznek szert ismeretekre a korszakról, a dokumentumtípusokról és arról, hogy azt hogyan lehet a mai kor embere számára is fogyasztható módon elérhetővé tenni. Ez a tanulmány igazán ösztönző a felsőoktatásban dolgozók számára. A gyakorlati feladatokon keresztül végrehajtott innovatív projektek kidolgozása és megvalósítása a korszerű felsőoktatási intézmények sajátos működési módja.⁴

A doktoranduszok az ELTE Bölcsészettudományi Karának egyik jelentős szellemi erőforrását jelentik, akik mind az oktatásban, mind pedig a kutatásban jelentős hozzáadott értéket teremtenek. A doktori kutatásokból született tanulmányokban mindig az a legizgalmasabb, hogy érezhetően a szerzők mély egyéni érdeklődéséből fakadóan születnek. Egy-egy írásból már megsejthetők a nagy mű, a születő doktori disszertáció várható körvonalai.

A doktoranduszok közül ebbe a könyvbe kilencen készítettek tanulmányt, amelyeket Dudás Anikó bevezetőjét követően olvashatunk. A kiváló írások közül szintén terjedelmi okok miatt újra csak egyet van módom kiemelni. Nagy Andor írása bizonyítja, hogy van még feldolgozatlan szelete a könyvtártudománynak. A könyvtári vonatkozású találmányokról, szabadalmakról, műszaki újdonságokról eddig nem olvashattunk sem a hazai, sem pedig a nemzetközi szakirodalomban. Nagy Andor a teljes világra történő kitekintéssel mutatja be az elmúlt években benyújtott szabadalmakat tömören, lényegre törően, megállapításait adatokkal alátámasztva.⁵

⁴ Fodor János: A képmegosztás hőskora = Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2022. Szerk. Kíszl Péter, Németh Katalin. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet. 2023. p. 187–197.

⁵ Nagy Andor: Új könyvtár- és információtudományi vonatkozású találmányok Európából és az USA-ból = Valóságos könyvtár – könyvtári valóság. Könyvtár- és információtudományi tanulmányok 2022. Szerk. Kíszl Péter, Németh Katalin. Budapest, ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézet. 2023. p. 287–294.

Végül az utolsó tartalmi blokkban található a thaiföldi Sukhothai Thammarit Open University-vel közösen rendezett angol nyelvű szekció előadásai. A fejezetben Barátné Hajdu Ágnes professzor asszony bevezetőjét követően két magyar (Radó Rita és Simon András), valamint négy, külföldi szerzők tollából származó írás kapott helyet. A 2021-ben rendezett konferencia újszerű volt abban a tekintetben is, hogy először nyílt lehetőség idegen nyelvű előadásokat hallgatni. A magyar előadók mellett, akik vállalták az angol nyelven való megnyilatkozást, thaiföldi, kenyai és Fülöp-szigeteki kutatók adtak ízelítőt abból, hogy milyen témák foglalkoztatják az országaikban dolgozó szakembereket, doktoranduszokat.

És végül néhány gondolat magáról a könyvről. Ritkaság napjainkban, hogy ilyen példás tudományos alapossággal jelentetnek meg egy konferenciakötetet. Nagyon komoly hozzáadott értéket jelent a lektorálás ténye, és az is, hogy lektorokkal szinte valamennyi hazai könyvtárosképző intézmény képviseltette magát. Tudományos publikálásban jártas szakemberek tudják, hogy mekkora segítséget, milyen minőségi előrelépést jelent egy jó olvasószerkesztő: Kovács Katalin személyében sikerült megtalálni és megnyerni erre a szerepre a szakma legkiválóbbját.

A kötet egységessége, magas tudományos színvonala a szerzők mellett Kiszl Péter és Németh Katalin munkáját dicséri. Ritkaság a hazai tudományos könyvkiadásban, különösen bölcsész berkekben, hogy ennyire mindenre kiterjedő bibliográfiai alapossággal készüljön el egy konferenciakötet. Közlik a szerzők életrajzát magyar és angol nyelven, az ORCID-azonosítókat, a tanulmányok mellett rendre feltüntetésre kerültek a DOI-számok. A kötet végén minden egyes tanulmányhoz elérhető az angol nyelvű absztraktjai.

Összességében a kötet egy kiemelkedő színvonalon működő tudományos műhely jelentős produktuma, amely reprezentálja a hazai könyvtártudomány aktuális témáinak gazdagságát. A színvonalas tartalom igényes kivitelezéssel párosul, és mint tükrö napjaink könyvtártudományának, jelentős értéket képvisel a szakmánk számára. Bízunk benne, hogy a munka folytatódik, a fejlődés töretlen lesz, és a szakma még hosszú évtizedeken át élvezheti majd ennek a szellemi műhelynek a gyümölcseit.

"...a kötet egy kiemelkedő színvonalon működő tudományos műhely jelentős produktuma, amely reprezentálja a hazai könyvtártudomány aktuális témáinak gazdagságát."

